

HALEP'TE BİR GEZGİN VE GÖZLEMLERİNDE REYHANLI TÜRKMENLERİ REYHANLI TURKMENS IN OBSERVATIONS OF A TRAVELER ALEPPO

Mehmet AK*

Öz

İngiliz çıkarlarma hizmet eden John Lewis Burckhardt, 1809 yılı başlarında Londra'daki Afrika Cemiyeti tarafından Sahra bölgesine bir keşif gezisi yapmak üzere görevlendirilir. Bu yolculuğu daha rahat yapabilmesi için Müslüman kimliği ve Arapça bilgisine ihtiyaç duyar. Bunun için yola çıkıp 1809 yılı Nisan ayında Malta'ya gelir ve burada Suriyeli bir tüccar kılığına girip Şeyh İbrahim takma adı ile zira Kur'an ve fıkıh dersleri aldığı Halep'e ulaşır. Halep'te bitki arayışı içerisinde olan bir hekim kisvesine bürünüp Reyhanlı Türkmenleri ileri gelenlerinden Muhammed Ali Bey ile tanışır. Yöredeki tarihi kalıntıları gezmek için onunla 1810 yılının Mart ayının ilk haftasında Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadığı yere gelir. Bu süreçte Reyhanlı Türkmenlerine dair gözlemlerini 12 Mayıs 1810 tarihi ile kaleme alır. Bu gözlemlere dayanan yazı, gezginin ölümünden beş yıl sonra yayımlanan Suriye'de ve Kutsal Topraklarda Seyahat adlı eserin ekler kısmında bulunur. Yazı içerisinde Reyhanlı Türkmenlerinin sosyal, kültürel, idari, askeri ve ekonomik durumları ile ilgili bilgiler yer alır. Gezgin, bu yazıda zaman zaman öznel değerlendirmelere girer ve oryantalist bakış açısından kurtulamaz ancak verdiği bilgiler belgeler içerisinde bulunmaz ve birebir gözleme dayanır. Sunulan bilgiler, dönemin konargöçer hayatı ve yöredeki ahali ile ilişkileri bakımından olduğu kadar Suriye'nin kuzey batısına doğru, Halep, Afrin ve Antakya hattında, Türk varlığı açısından önem arz eder. •

Anahtar Kelimeler

Seyyah, Seyahatname, Antakya, Halep, Reyhanlı, Türkmen, Yörük

•

Abstract

John Lewis Burckhardt, who serves for the interests of the British, is commissioned by the African Society in London in early 1809 to make an expedition to the Sahara. In order to make this journey more comfortable, he needs the knowledge of Arabic and a Muslim identity. He leaves for Malta in April 1809, and soon arrives in Aleppo, where he takes classes on jurisprudence, and disguises as a Syrian merchant under the pseudonym of Ibrahim. In Aleppo, he pretends to be a doctor searching for herbs, and meets a prominent physician Muhammad Ali Bey, who is a respectful member of Reyhanlı Turkmens. In order to visit the historical ruins in the region, he comes to the place, where Reyhanlı Turkmens live, in the first week of March 1810. In this process, he writes his observations about Reyhanlı Turkmens on 12 May 1810. The article, based on these observations, is found in the annex to the book; Travel in the Holy Land and in Syria, published five years after the death of the traveler. The article includes information on the social, cultural, administrative, military and economic conditions of Reyhanlı Turkmens. In this paper, the traveler occasionally interprets

* Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Alanya/Antalya, mehmet.ak@alanya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0794-9046>.

Gönderim Tarihi: 13.06.2019
Kabul Tarihi: 31.10.2019

subjective evaluations and cannot avoid the orientalist point of view, but the information he gives is not contained in documents and is based on one-to-one observations. The information presented is of great importance in terms of Turkish presence in Aleppo, Afrin and Antakya lines towards the north west of Syria as well as in relation to the life of the period and its relations with the local population. •

Keywords

Traveler, Travelogue, Antioch, Aleppo, Reyhanlı, Turkmen, Yoruk

GİRİŞ

Gezgin John Lewis Burckhardt, İsviçreli olup 24 Kasım 1784 tarihinde Lozan'da doğar. Leipzig ve Göttingen'de şarkiyat araştırmaları alanında uzmanlaşır ve 1806 yılında İngiltere'ye gidip Londra ve Cambridge'de eğitim gördüğü gibi Arapça öğrenir. Bu dönemde İngiliz uyruğuna geçer ve Johann Ludwig Burckhardt olan adını John Lewis Burckhardt olarak değiştirir. Gezgin 1809 yılı başlarında merkezi Londra'da bulunan Afrika Cemiyeti tarafından, kuzey yolunu takip ederek Fizan üzerinden Sahra'nın güney bölgesine ulaşacak şekilde bir keşif gezisine görevlendirilir. Bu gezi boyunca gerekli olan Müslüman kimliği ve Arapça bilgisi için Suriye bölgesine gönderilir. Yolculuğu sırasında 1809 yılının Nisan ayında Malta'ya uğrar ve burada Suriyeli bir tüccar kılığına girip Şeyh İbrahim bin Abdullah eş-Şâmî adı ile bir müddet Kur'an ve fıkıh dersleri aldığı Halep'e gelir (Kallek 1992: 420). Edindiği sahte kimlik onun asıl amacına ulaşmak için sarf ettiği çabayı gözler önüne serer.

Suriye bölgesine gönderiliş amacı Arapça öğrenmek ve bu dili konuşma becerisini geliştirmek olsa da Halep'te bulunduğu dönem içerisinde Reyhanlı Türkmenlerini ziyaret ettiği gibi kendi ifadesine göre ziyaretinin başlıca nedeni, Türkmenlerin çadırları yakınında bulunan bazı kalıntıları görme arzusudur. Halep'te, bitki arayan bir hekim kisvesinde, Türkmen ev sahibim dediği Reyhanlı Türkmenleri arasında önemli bir şahsiyet olan Muhammed Ali Bey ile tanışır. Burada edindiği diğer bir kimlik hekim kisvesidir ki, onun her ne kadar görünürde zihninde oluşturduğu doğulu ve Türk imgesinden gelebilecek bir zarara karşı tedbir olsa da bu basit ve çıkarıcı bir yaklaşım olup asıl amacına ulaşmak için mutlaka kendisini gizlemesi gerektiği düşüncesi ile doğrudan ilgilidir. Muhammed Ali Bey ile tanışmasından sonra 1810 yılı Mart ayının ilk haftasında Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadığı yere gelir ve Muhammed Ali Bey'in çadırında iki hafta kaldığı gibi onunla, Türkmenlerin yaşadığı yörede bulunan kalıntıları gezer. Bu gezi sırasında yörede gördüklerini not alan gezginin Reyhanlı Türkmenlerine dair gözlemleri, 12 Mayıs 1810 tarihiyle, ölümünden beş yıl sonra basılan, Suriye'de ve Kutsal Topraklarda Seyahat adlı eserinin ekler kısmında yer alır (Burckhardt 1822: 633-634, 641, 644).

Reyhanlı Türkmenlerinin, İran'ın Rey mıntıkasından Türkiye'ye göç ettiği tezi ileri sürüldüğü gibi bunlar, İran coğrafyasından Anadolu'ya uzanan geniş bir alanda yayılırlar. Kanuni döneminde bir kısmı Halep, bir kısmı Yeniil taraflarında bulunur ve bu dönemde Oğuzların Bayat Boyu içerisinde küçük bir oba olarak gösterilirler. Genel olarak Tebriz, Bayazıt, Revan başta olmak üzere Azerbaycan coğrafyası ile İğdır, Sivas, Yeniil, Adana, Antep, Kilis, Maraş, Elbistan, Göksun, Antakya, Halep, Rakka, Malatya, Gerger ve Turgud kazası yaşadıkları yerler arasındadır (Sümer 1972: 228; Türkay 2005: 124, 541; Efe 2012: 118, 235; Efe 2017: 69, 90).

Türk coğrafyasında geniş bir alanda yayılış gösteren ve asıl kütlesi Halep ve Antakya çevresinde yaşayan Reyhanlı Türkmenleri sosyal nizam olarak bir boy statüsünde olup genellikle Mursaloğlu ailesinden bir boy beyi tarafından idare edilir. Gezginin yörede bulunduğu dönem içerisinde boyun başında Mursaloğlu Haydar Bey bulunur. O, en güçlü bey ve onun dönemi boyun en şaşalı devri olarak gösterilir (Mursaloğlu 1984: 39-40, 67, 71; Efe 2013: 155, 158). Sarıcalar Oymağı'ndan olan Boy Beyi Mursaloğlu Haydar Bey, gezginin verdiği bilgilere göre Değirmenkaşı'nda bulunan konağında oturur. Mursaloğlu Haydar Bey idaresindeki Reyhanlı Türkmenleri, Türk sosyal nizamı çerçevesinde Avşar, Bahadırılı, Delikanlı, Coşlu, Halallı, Karaahmetli, Karasüleymanlı, Karkın, Kodallı, Löklü, Okçu, Sarıcalar ve Torun adlarında on üç oymaktan oluşan büyük bir boy hüviyeti taşır. Sarıcalar'ın kökeni

Maden, Coşlu'nun Payas, Bahadırlı'nın Samandağ, Halallı'nın Barak olarak verilir ancak verilen bu köken bilgisi oymakların yaşadığı coğrafi saha ile ilgili olmalıdır (Burckhardt 1822: 634-635). Bu dönemde Reyhanlı Türkmenleri içerisinde gösterilen Avşar, Beydili, Döğer, Karkın, Kayı gibi Oğuz boy adı taşıyan oymaklar yanında Acerli, Bozulus, Bozoklar, Delikanlı, Gündüzlü, Nergizli, Tecirli gibi oymakların, Amik Ovası ve çevresine elverişli ılıman iklim özelliği ve zengin otlakların varlığı nedeni ile kışlamaya geldikleri ve bu durumun daha çok idari ve mali bir bağlılık olduğu söylenebilir. Öte yandan Bahadırlı, Çamuşlı, Coşlu, Donlu, Erişdili, Halallı, Kabaklı, Karaahmetli, Karasüleymanlı, Kodallı, Köseli, Muslalı, Löklü, Okçular, Sakallı, Salalı, Sarıcalar, Tevekelli, Torun ve Yirdinli zamanla Reyhanlı Türkmenlerinin içerisinde çıkan asıl oba ve oymaklar olarak gösterilebilir (Burchardt 1822: 634; Hasluck 1929: 480; Mursaloğlu 1984: 33, 45; Kanbolat 1989: 21; Türkay 2005: 124, 247, 541; Efe 2012: 131-132).

Reyhanlı Türkmenlerini oluşturan oymakların, bir araya geldikleri, boy beyinin gücünü oymak beylerinden ve tecrübeli ihtiyarlarından oluşan boy meclisinden aldığı bir meclisleri bulunur. Oymakların başında bulunan beyler, oymak işlerini bu nizam çerçevesinde bağımsız olarak yürütürler ancak bütün boyu ilgilendiren meseleler boy meclisine getirilir (Mursaloğlu 1984: 34). Bu meclis, oymak beylerinin bir araya geldikleri bir divan olarak tanımlanır ve her oymağın divandaki mertebesinin kendi gücüyle belirlendiği hatta bunların adaylık ve onayını kendi toplumundan alan bir beyi olduğu belirtilir. Haydar Bey, boy meclisinde bir araya gelmeleri gerektiğinde bunlara boy beyi sıfatı ile başkanlık eder. O, Reyhanlı Türkmenleri üzerindeki otoritesini, beylerin görüş ve iradesine karşı divanda sürdürür. Boy beyi olarak, oymak beyleri arasında meydana gelen ve çoğu zaman birbirlerinin topraklarına saldırı ile devam eden anlaşmazlıkları çözer. Beyler, Türk yasalarına göre kendi oymakları arasındaki tüm ihtilafları çözmeye çalışırlar ancak çözemedikleri hususlarda büyük bey olarak nitelendirilen boy beyine başvururlar. Eğer aileler, beylerinden memnun kalmazlarsa, genellikle bir oymaktan diğerine geçebilirler. Reyhanlı Türkmenlerinde, Türk kanunları bile genellikle beyler tarafından istişare edilip ceza, aksine bir emsal veya geleneksel yasa bulunmadığı sürece, bey tarafından onaylanır. Haydar Bey, boşalan beyliklere aday gösterme hakkı olduğunu iddia etse de onun Reyhanlı Türkmenleri üzerindeki etkisi azaldığı gibi bu durum dönem içerisinde sadece göstermelik konuma düşer (Burckhardt 1822: 635, 640). Yine yaylak ve kışlak arasında yıllardır süren göçler oba, oymak ve boy silsilesine bağlı sosyal nizam içerisinde boy beyinin sevk ve idaresinde dirayetle yürütülür (Mursaloğlu 1984: 22-23).

Reyhanlı Türkmenleri, 17. yüzyılda Halep yakınındaki Karamurt Hanı çevresinde kışlarken 18. yüzyılda Halep çevresinde ve ilerleyen dönemlerde aynı çevreler ile özellikle Antakya Ovası ve çevresinde kışlamaya devam ederler (Hasluck 1929: 479-480; Sümer 1972: 228; Mursaloğlu 1984: 22; Türkay 2005: 124, 541; Efe 2012: 118-119; Efe 2017: 69). Özellikle bu kışlak alanlarında Türkmenleri gözlemleyen gezgin, Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadığı yöre ile bu yörenin çeşitli coğrafi özelliklerine değindiği gibi bu alan, Halep'in kuzey batı yönünde yürüyüş mesafesi olarak yaklaşık yedi saat sürer. Orta düzlük taşlık olup neredeyse terkedilmiş vaziyette iken birçok yerde tarıma elverişli alanlarda ve harabeler çevresinde çok sayıda köy vardır. Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadığı saha içerisinde yer alan yörede, Halep'ten batı ve kuzeybatıya doğru beş saatlik bir yürüyüş sonunda alçak bir tepenin üzerinde zeytin ve incir ağacı dikili bazı tarlalardan bahsedilir. Tepenin öbür tarafında, yaklaşık on sekiz kilometre uzunluğundaki, etrafını çevreleyen alçak tepelerin eteklerinde bulunan Halka adı verilen oval biçimli bir vadi ve sonrasında köyler yer alır. Bu köylerin Fellahları veya sakinleri, harap evlerde yaşarlar. Bu çevrede ova toprağı, neredeyse taşsız ince bir kırmızı humus olarak dikkat çeker. Mart ayında buğday ekili olup yaz mevsiminde en iyi pamuk yetiştiği belirtilir. Bütün

ova, Halep ileri gelenlerinden Halepli Abbas Efendi'nin mülkü olarak gösterilir. Halka Ovası'nın batı tarafını sınırlandıran kayalık kalkerli tepeler üzerinde, ilk Türkmen çadırları Halep'ten yaklaşık altı buçuk saatlik bir yürüyüş mesafesinden sonra bir arada görülür. Tepelerde yaşayan Türkmenler, çadırlarını aralıklarla kurdukları gibi çadırların alt kesiminde yer alan düzlükleri ekerler. Bu tepeler, kuzeybatı yönünde, Samandağ civarına doğru uzanır. İskenderun Körfezi'nin güney kıyılarında uzanan yüksek dağ zinciri ile karşı tarafa bağlanan Antakya Ovası, Reyhanlı Türkmenlerinin önemli bir yaşam alanı olarak gösterilir. Afrin Çayı, bu ovayı sulayan önemli akarsulardan biri olduğu gibi Kilis Yöresinden Antakya Gölü'ne dökülen çayın mecrası, yürüyüşle on beş veya yirmi saat sürer. Düzenli olarak ilkbaharda taşan çay, sazlarla ve olta balıkları ile dolu olup Türkmenlerin balık avlama araçları bulunmadığı belirtilir. Afrin Çayı dışında, vadileri sulayan çok sayıda küçük çay ve kaynağın varlığından söz edilir. Bunların en önemlilerinden biri, aynı adı taşıyan bir Türkmen obası yakınındaki Göl Çayı olup bu çay, Samandağ'dan yaklaşık altı saat uzaklıktaki küçük bir gölde, Afrin Çayı ile birleşir. Bu küçük gölde çok fazla balık bulunduğunu belirten gezgin, gölün çevresinde yaşayan obanın çocuklarının onları taş atarak öldürdüğünü ifade eder. Ayrıca Göl Çayı, döküldüğü gölün yakınında kurulan değirmenleri çalıştırır (Burckhardt 1822: 633-634) ve Türkmenlerin buğdayı bu değirmenlerde öğütülür (Mursaloğlu 1984: 161).

Afrin Çayı'nın sağ kıyısında, yaklaşık kırk beş dakikalık bir yürüyüş mesafesinde bulunan ve gezgini misafir eden Muhammed Ali Bey'in çadırının kuzey batı yönüne üç saatlik yürüyüşle, aralarında yarım saatlik bir yürüyüş mesafesi olan; kükürtlü ve sülfürlü iki sıcak kaynaktan bahsedilir. Türkmenler, bu kaynakların şifalı sularını hamam ve aynı zamanda tedavi amacıyla büyük bir tıbbi güç olarak kullandıkları gibi kadınlar ve erkekler, sıkça yaşadıkları şiddetli baş ağrılarının tedavisinde bu kaynaklardan yararlanırlar (Burckhardt 1822: 634).

Yörenin fiziki özelliklerinden bahseden gezgin, otuz yıl öncesine kadar Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadıkları tepelerin kısmen ağaçlarla kaplı olduğunu ancak Halep'teki yakacak odun ticaretinin yöredeki ormanların tamamen tükenmesine neden olduğunu kaydeder. Yöredeki yaban hayatına da değinip, Türkmenlerin yaşadıkları tepelerde çok sayıda çakal, tilki ve kurt bulunduğunu belirtip yine her biri yirmi veya otuz arasında değişen sayıdaki ceylan sürülerine rastladığını; çok çeşitli kuşlar arasında, Suriyeli sporcuların en seçkin oyunlarda saygı duyduğu turaç da yer aldığını beyan eder. Türkmen ovaları sınırındaki Payas dağlarında bazen geyik avlayan Türkmenlerin, tutkuyla şahin avcılığına düşkün olduklarını, tazı beslediklerini ve ovada at koşturduklarını ifade eder (Burckhardt 1822: 634).

Reyhanlı Türkmenleri, 17. yüzyılda Kargılık ve Çobanoğlu dağları çevresinde yaylarken 18. yüzyılda Sivas'ın güneyi ile Uzunyayla'da yazı geçirdikleri (Hasluck 1929: 479; Sümer 1972: 228; Türkay 2005: 124, 541; Efe 2012: 118, 235; Efe 2017: 69, 90) gibi kışlak ve yaylak arasında mevsim farkına bağlı olarak yaşanan döngü içerisinde belirli bir göç yolunu izlerler. Bu göç yolu Reyhanlı Türkmenlerinin yaşam alanı olan Halep ve Antakya çevresinden başlayıp İslahiye, Maraşaltı, Pazarlık, Elbistan ve Göksun üzerinden Binboğa dağlarını aşıp Pınarbaşı ve Sivas arasındaki yaylak alanlarına ulaşır (Mursaloğlu 1984: 22). Antakya Ovası'ndaki sinekler, Türkmenlerin hayvanlarına zarar vermeye başlayınca Nisan ayı ortasından itibaren bu göç yolunu takiben yaylak alanlarına doğru yola çıkarlar. Yürüyüşlerini Maraş'a doğru yönlendirip yaklaşık bir ay kadar Maraş Yöresinde kalırlar. Bundan sonra Gürün ve Elbistan dağlarına ulaşırlar. Bu yörede Türkmenlerin yayladıkları dağlar, Geyikdulu, Süngülü ve Karadoruk olarak belirtilir. En sıcak yaz aylarını buralarda geçirdikten sonra Eylül ayı sonunda Elbistan Ovası'nı tekrar geçip aynı göç yolu üzerinden Antakya Ovası'ndaki kışlak yerlerine dönerler

(Burckhardt 1822: 635).

Gezgin, Reyhanlı Türkmenlerinin oturdukları konutlara dair gözlemlerini de ayrıntılı olarak aktarır. Çadırları, tepelik alanların üzerine kuzey rüzgarlarından korunaklı yerlere kurulur. Bazen beş ya da altı aile belirli bir noktada kurdukları çadırlarda bir arada yaşarlar ancak bekarların büyük bir kısmı için çadırlar birbirinden bir buçuk ile üç kilometre arasında değişen uzaklıkta yer alır. Bunların yaşadıkları konutlar, yaklaşık bir buçuk metre yüksekliğindeki gevşek taşlardan oluşan dikdörtgen bir duvar, bir düzine veya daha fazla direk tarafından desteklenen, keçi kılından dokunmuş siyah bir çul ile örtülür. Çadırın ortasında örtü yerden direkler vasıtası ile yaklaşık iki metre yetmiş beş santim yükselir. Girişin yanına taş bir bölme inşa edildiği gibi her çadırda kadınların kapının solundan çadırın daha büyük bir yarısına sahip olduğu görülür. Sağ taraftaki daha küçük olan yer erkeklere ayrılırken, ayrıca ara boşlukta, aile reisinin veya oğullarından birisinin en sevdiği atı için ahır olarak hizmet eden bir bölüm bulunurken kadın odası, erkek odası ve ara geçiş bölümünden oluşan yapının uzunluğu yirmi ile otuz metre arasında değişir. Çadırlardaki kadın odası aynı zamanda mutfak olarak da hizmet verir; hatta bu bölümde kurulan tezgâhlarda kadınlar dokuma işleri ile uğraşırlar. Halılarla kaplanan erkekler bölümü yabancılara ve ailenin bekar üyelerine yatak görevi görür. Evlenenler, kadınların bulunduğu bölümden yani harem kısmından ayrılırlar. Çadırlarda yaşayanların yanı sıra, Türkmenlerin birçoğu, özellikle ovadakiler, dört buçuk metre yüksekliğindeki büyük barınaklarda, çadırlar gibi inşa edilmiş ve yayılmış, ancak çadır kaplaması yerine, Afrin Çayı kıyısında bolca yetişen sazlar ile örtülen meskenlerde otururlar (Burckhardt 1822: 635-636). Yörede kamışlarla yapılan bu evlere Türkmenler arasında huğ adı verilir (Mursaloğlu 1984: 174).

Türkmenlerin ayrıca, büyük beyaz yün keçelerle kaplı yuvarlak kuş kafesi gibi ahşap aksamı bir tür kullanışlı çadırları vardır ki bu çadırın girişi küçük bir kapıyla kapatılmakla birlikte kadınların münhasır yaşam alanı olup yalnızca büyük mülkiyete sahip ailelerde bu çadır türü ile karşılaşıldığı belirtilir (Burckhardt 1822: 636). Boy beyi ile oymak beylerine ait olan bu çadırlara Reyhanlı Türkmenleri arasında derim evi denilmekle birlikte (Mursaloğlu 1984: 185) bu çadır, Topak ev veya Türkmen çadırı olarak da bilinen çadır türüdür.

Çadırlar ile ilgili gözlemlere göre çadırların büyük bir kısmı temiz olup, erkek odasındaki zemin divan ya da sofa ile döşenmiştir. Orta ön kısımda misafirleri ağırlamak ve kahve yapmak için sürekli olarak büyük bir ateşin yakıldığı bir ocaklık alanı bulunur. Sakinler çok miktarda kahve tükettikleri gibi kahve fincanları, Doğu Akdeniz’de yaygın olarak kullanılanların üç katı veya bir İngiliz kahve fincanı kadar büyüktür. Ne zaman bir kahve hazırlansa, her bir kişinin bardağı iki veya üç kez doldurulur. Gezgin, Türkmenlerle birlikteyken, gün boyunca sık sık yirmi ya da daha fazla fincan kahve içtiğini belirtir. Kahve hazırlama sürecinden de bahsetmekle birlikte kahve yapanların önce kahve çekirdeklerini kavurdıklarını; bundan sonra büyük tahta dibek tokmağı ile çekirdekleri ezmek için vurulurken çıkan sesi bir tür müzik ritmine benzetir (Burckhardt 1822: 638).

Reyhanlı Türkmenlerinin nüfusuna dair bilgiler verilirken nüfusun yaklaşık 3.000 civarında olan çadır sayısından kabaca hesaplanabileceği; her çadırın 2 ya da 3 ile 15 sakin içerdiği belirtilir ancak toplam nüfusa dair bir değerlendirme yapılmaz. Nüfus yanında Reyhanlı Türkmenlerinin askeri gücüne de değinildiği gibi 2.000 ile 3.000 arasında değişen sayıda süvari ve birçoğu piyade olmak üzere askeri bir güce sahip oldukları vurgulanıp Reyhanlı Türkmenlerine bağlı on üç oymağın çıkardığı asker sayısı oymaklar bazında verilir. Bunlardan Sarıcalar’ın ya da Reyhanlı Türkmenlerinin Boy Beyi Haydar Bey’in 500 atlı, Kodallı’nın 600 atlı, Coşlu’nun 200 atlı, Löklü’nün 100 atlı, Karaahmetli’nin 150 atlı,

Karasüleymanlı'nın 50 atlı, Delikanlı'nın 600 atlı, Torun'un 60 atlı, Bahadırlı'nın 100 atlı, Halallı'nın 60 atlı, Karkın'ın 20 atlı, Avşar'ın 20 atlı, Okçu'nun 50 atlı çıkardığı belirtilir (Burckhardt 1822: 634). Bu çerçevede Reyhanlı Türkmenlerinin sahip olduğu asker sayısı her zaman hazır kıta bir askeri birlik ve yörede caydırıcı bir güç unsuru olup Sayda Valisi Abdullah Paşa, asi durumuna düşünce 1822 yılında üzerine asker sevk edildiği gibi görevlendirilenler arasında Reyhanlı Türkmenleri Boy Beyi Haydar Bey de vardı (Ahmed Cevdet 1301c: 84).

Reyhanlı Türkmenleri, dönem içerisinde âyanların taşrada etkili bir güç haline gelmeleri nedeni ile mali bakımdan Anadolu'nun doğusunun güçlü âyânı olan ve Yozgat da oturan Çapanoğlu'na atlar, büyükbaş ve diğer hayvanlar için yıllık 6.215 kuruş haraç öderler. Çapanoğlu'na verilen haraç toplanırken, Haydar Bey genellikle, bir yıl boyunca yapılan harcamaları göz önünde bulundurup bunları personel giderleri, oymakların konakladığı yerden geçen memurlara verilen hediyeler, üst düzey yabancıları eğlendirmek gibi kamu hizmeti için yapılan ödemeler şeklinde belirler. Haydar Bey'in taleplerinin yanı sıra, haraç, beylerin idaresindeki her bir oymağın ödemesi gereken toplama, 400 veya 500 kuruş eklenerek toplanır ve oymak beyleri de bu çerçevede bey olarak bir gelir elde ederler. Ayrıca Türkmenler, boy beyine, oturdukları yerler için herhangi bir miri veya genel arazi vergisi ödemezler (Burckhardt 1822: 635).

Reyhanlı Türkmenleri, tarım ile de uğraşmakla birlikte bunların toprağı ekip dikmesi gezginin deyimi ile on yıllık yeni bir süreçtir. Tarım, kızı komşu Kürtlerin beyi ile evli olan Haydar Bey'in onları ikna etmesiyle başlamış, bunların toprağın ekiminden elde ettikleri gelirler, Türkmenler için bu alanda önemli bir algı oluşturmuştur. Türkmenler yörede işledikleri tarlalara buğday, arpa ve çeşitli bakliyat türleri ektikleri gibi buğdaylar gezginin yöreye gelişinden sadece iki hafta önce, 1810 yılında Şubat ayının yaklaşık yirmisinde ekilmiştir. Türkmenlerin işledikleri arazilerde zeytin, nar ve incirin yetiştirme imkanı olsa da, onlar, tarıma yeni başladıkları için henüz meyve ağaçları ile ilgili yaygın bir dikim alanı bulunmaz. Öte yandan gezgini misafir eden Muhammed Ali Bey, birkaç yıl önce, çadırlarına yakın küçük bir meyve ağacı bahçesi kurmaya başlamış olup Reyhanlı Türkmen aileleri her yıl yaylaktan dönüştü çadırlarını aynı yere kurdukları için onun çabası bunlara örnek teşkil edebilir değerlendirilmesi yapılır. Yine Değirmenkaşı'nda Reyhanlı Boy Beyi Mursaloğlu Haydar Bey'in oturduğu konağın yakınında bir bahçesi bulunur. Gençlerin tarımı desteklemeleri durumunda Antakya ovalarının zaman içerisinde tamamen ekilebileceği ve gelirlerinin büyük bir bölümünü harcayan ailelerin zenginliklerinin artabileceği görüşü ileri sürülür. Ayrıca Türkmen çadırları veya çevresinin her zaman onların topraklarını işleyen Fellah ailelerinin yaşadığı üç ya da dört hane ile çevrili olduğu belirtilir. Bu Fellahlar, terkedilmiş köylerin kalan köylüleri veya bazı fakir Kürtler olarak gösterildiği gibi Türkmenler gerekli tohumu bulurlar ve bu amaçla çalışan birkaç kişi tarafından bütün yıl boyunca yetiştirilen ürünün yarısını kış aylarında aldıkları bir ortaklık sisteminden bahsedilir. Fellahların sosyo-ekonomik durumu hakkında da bilgi veren gezgine göre, bunlar sefilce yaşamakla birlikte ne zaman turnakları ile kazıyarak küçük bir meblağı bir araya getirebiliyorlarsa, efendileri bunu ödünç alma bahanesiyle onların elinden alır değerlendirmesi yapar ki bu değerlendirme bahsettiği ortaklık sistemi ile çelişir. Akşam yemeğinde hazırlayabildikleri en iyi tabak bile kötü yağ ve kaba ekmekten oluşur. Hastalık veya yaş nedeniyle bir inek veya öküzün öldüğü durumlar dışında asla öğün tadamazlar. Bunların büyük bir kısmı ekmek ve su ile yaşar; burada ne meyve ne de sebze yetiştirilir. Yine de neşeli, iyi huylu insanlar; genç adamlar her akşam oynar, şarkı söyler ve dans edip eğlenirler, hatta kibirli efendilerinden çok fazla sıccakkanlıdırılar değerlendirmesi arazi sahibi ile toprağı işleyenler arasındaki ilişki ve bunların yaşamları

hakkında yeterince bilgi verir (Burckhardt 1822: 634, 636-637, 640).

Hayvancılık konusundaki değerlendirmeleri de dikkat çekmekle birlikte tarımdan ziyade hayvancılığın önemli bir yer tuttuğu Reyhanlı Türkmenleri, atları ve büyükbaş hayvanları, kalkerli tepelerde çokça bulunan mağaralarda veya yaptıkları küçük kulübelerde barındırırlar. Reyhanlıların, diğer Türkmen atlıları gibi her zaman sığır besleyicilerin konargöçer hayatını tercih ettikleri belirtilir. Türkmenlerin başlıca zenginlikleri hâlâ büyükbaş hayvanlardan ibarettir. Atları, fiyat olarak Arapların atlarına göre daha değersizdir ancak dağlara daha iyi uyum sağlarlar. Boyunları Arap atlarından daha kısa ve daha kalın, baş daha büyük, tüm çerçeve daha sakardır. Halep'teki iyi bir Türkmen atının fiyatı 400 ya da 500 kuruş iken iyi cins bir Arap atı iki kat ya da daha fazla paraya satılır. Arapların aksine Türkmenlerde genellikle erkekler ata biner. Hayvancılık alanında bir örnek olarak değerlendirilen gezginin kaldığı ev sahibinin ailesi 4 at, 3 kısarak, yaklaşık 500 koyun, 150 keçi, 6 inek ve 8 deveye sahip olup onun kolay zengin olan bir erkek olarak görüldüğü ifade edilir. Yine onun mülkünün yarısı kadar miktara sahip az sayıda aile varken üç ya da dört kat daha fazla sığır besleyen çok fazla insan olduğu hatta bunlar arasında 150.000 kuruşa kadar sığır ve mülk sahibi olanların bir kısmını duyduğunu belirtir ki (Burckhardt 1822: 636-637) genel olarak büyükbaş hayvan besleyen Reyhanlı Türkmenlerinin ekonomik olarak oldukça varlıklı oldukları söylenebilir.

Yaylak alanlarına gidişleri sırasında Reyhanlı Türkmenleri, daha iyi bir deve cinsi ve bazı sığırları Halep piyasası için Ermenistan'da takas edip öküzler ve Arap develerini satın alırlar beyanına göre gezginin kasıtlı olarak Ermenistan dediği yer aslında Reyhanlı Türkmenlerinin yaylak alanları ve çevresindeki Türk topraklarıdır. Ermeni veya Karaman devesi Arap develerinden daha uzun ve güçlü, boynu daha bükülmüş ve uyluklarının çevresi ve üst kısmı kalın tüylerle kaplanmıştır; aksine Arap devesinde, çok az tüy var beyanında da Ermeni veya Karaman devesi dediği de yine aynı çevredeki Türkmen devesi olmalıdır. Bu develerin taşıma kapasitesi yaklaşık 600 ile 800 kilogram arasında gösterilmesine rağmen bu abartılı bir değerlendirme olup bir devenin ortalama taşıyabileceği yük kapasitesi 250 kilogram civarındadır. Gezgin develer ile ilgili değerlendirmelerini sürdürmekle birlikte Halep'te bir Arap devesinin fiyatı yaklaşık 250 kuruş iken bir Ermeni devesinin fiyatının bunun iki katı olduğunu ifade eder. Bu deve cinsinin erkek hecin devesi ve dişi Arap devesinin çiftleşmesi ile elde edildiğini belirtir. Anadolu halkı, bu tür erkek develeri, Türkmenlerin yıllık olarak pazarlara getirdikleri küçük Arap ırkının dişileri ile çiftleştirmek amacıyla aygır olarak tutarlar; bu develer kendi aralarında üremek için bırakılırsa, Karaman develeri çok az değerli bir cılız ırk üretir değerlendirmesi yapar. Öte yandan Arapların sadece küçük deve ırklarını kullandıkları; çünkü bunların ısı, susuzluk ve yorgunluğa dayanıklı olup engebeli bölgelere çok daha iyi uyum sağladıkları belirtilir. Yine Türkmenlerin develeri, tepelerde bolca yetişen, gezginin Türk kufanı dediği, aslında keven veya geven olarak adlandırılan bir tür küçük kaba diken ile beslenirler. Akşamları dağlardan inen her bir deve, arpa unu ve su karışımından yapılan ve yaklaşık ağırlığı bir kilogram olan bir top lapa için çadırlara doğru koşar ve bu hayvanları besleme masrafı, günlük bir avuç arpa maliyetine düşürülür değerlendirmesi yanında Türkmenlerin, develerini sağlamadıklarını ve yalnızca yük hayvanı olarak kullandıklarını belirtir (Burckhardt 1822: 637).

Reyhanlı Türkmenleri, gelirlerinin büyük bir bölümünü hayvancılıktan elde ettikleri gibi gezgin bunların gelirlerinin, Halep ile yaptıkları ticaret ve kendi aralarındaki tefecilikten kazandıkları meblağdan ibaret olduğunu belirtse de tefeciliğe dair ayrıntılı bilgi vermediği için bu hususta bir genelleme yapması şaşırtıcıdır. Tarım geç başlamış olmakla birlikte Halep'teki yakacak odun ticaretinden de gelir elde ederler. Halep pazarı için Türkmenler, Afrin'in

kuzeyindeki dağlardan odun keserlerken gezgin, bunun yetersiz olduğu beyanıyla, Halep, Mısır için odun sağlanan yere, Karaman sahilindeki yakacağa bağlı olmalı tahmininde bulunur ki, bu durumun nedeni yöredeki ormanların aşırı tahribatı ile ilgilidir. Türkmenler, develeri sayesinde Halep ve çevresine hem kesip sattıkları odundan hem de taşımacılıktan büyük gelirler elde ederler. Halep ile çok karlı bir ticaret gerçekleştiren Türkmenler odunun yanı sıra, tarlalarının ürünlerini, ilkbaharda koyun, kuzu, yün, tereyağı ve peynir ile birlikte çeşitli el yapımı halıları şehre taşıyıp pazarlarlar ki bu anlamda Halep piyasasına sosyo-ekonomik olarak hareketlilik getirirler. Yine Halep'te bulunan Fransız tüccarlarının mallarını İskenderun'dan şehre taşıma işini de üstlenirler. Halep ile olan ticaretten elde edilen kârları, neredeyse tamamen ailelerinin kıyafet, kahve, tatlı, et ve doğu lüksünün çeşitli eşyalarına olan ihtiyaçlarına harcadıklarını; çadırlarına nadiren nakit para getirdiklerini belirtip bütün bunlardan sonra Türkmenlerin yaşam tarzı, gezgin tarafından konargöçer insanlar için bir lüks olarak değerlendirilir ki bu durum onun zihnindeki oryantalizm ürünü göçebe algısı ile doğrudan ilgili olup gördüğü zenginliği kendi algısı ile örtüştürememesinden; Türk konargöçerliğini tam olarak algılayamamasından ve göçebelikle karıştırmamasından kaynaklanır (Burckhardt 1822: 634, 637-638).

Öte yandan Türkmenlerin, yalnızca evlilik, sünnet, Ramazan ayı döneminde bir gece şöleni veya yabancıların gelmesi gibi durumlarda et yediklerini belirten gezgin genel olarak tükettikleri gıdayı bulgur olarak gösterir. Bu gıdanın buğday kaynatıldıktan sonra yıllık tüketim için bir süre güneşte kurutulduğu; tereyağı veya yağ ile pişirilip çok lezzetli bir besin sağladığına dair hazırlanma ve tüketim süreci anlatıldığı gibi bulgurun Suriye'nin her yerinde tercih edilen bir yemek olduğu belirtilir. Bulgurun yanı sıra pirinç, yumurta, bal, kuru meyveler ve leben adında ekşi süt de yedikleri; keçi sütü dışında hiçbir sütün olmadığı ifade edilir. Ekmekleri, kadınların bir dakikadan daha kısa bir süre içinde sıcak demir bir sacda akşam yemeğinden hemen önce pişirdikleri ince mayasız bir kek şeklinde bahsedilen bazlama veya yufkadır. Kahvaltı sabah saat 08.00'da hazırlanırken, ana yemek gün batımından hemen sonra yapılır. Türkmenler, yörede yaşayan diğer toplumlar ile karşılaştırılır ve sofrada daha kibar oldukları belirtilir. Yemek yerken basitçe parmaklarını kullanmak yerine, Türkmen, ince ekmeğini ustaca katlayıp bir kaşığa dönüştürürler ve bu ekmekten yapılmış kaşıkla tabaktan aldıkları lokmayı yutarlar. Gezgin, bir ekşi süt tasının etrafında Türkmenlerle birlikte oturduğunu ve kendisi dışında neredeyse kimsenin parmaklarını kirletmeden o tası birkaç dakika içinde silip süpürdüğünü anımsadığını dile getirir (Burckhardt 1822: 638).

Türkmenler, bir misafir için büyük bir onur duymadıkları sürece, onun, çadırda kadınların bulunduğu bölümün bir köşesinde sessizce uyumasına izin vermezler ve bu durumda yabancılar asla buraya giremezler değerlendirmesi yapılır. Türkmenlerin iffet düşüncesi, Avrupalılarınki ile karşılaştırılır ve bunun özel olduğu belirtilir. Bir Türkmen, toplum huzurunda konuşma edebini aşan konular üzerine eşi, kızı veya kız kardeşi önünde konuşulmasından hoşlanmaz. Aynı zamanda, herhangi bir arkadaşı onun kadınlarının huzurunda, bir kadının cazibesinin romantik terimleri veya aşırı sevinci ile konuşursa, buna çok kırılır. Türkmen kadınları yabancıardan çekinmezler ve kendilerini gizlemezler derken gezgin doğu dünyası hakkında kendi zihniyetini ve var olan algısını yansıtır. Kızların, babalarının misafirleriyle serbestçe konuşmalarına izin verilmesine rağmen nadiren erkeklerin odasına girdiklerini ifade eder. Kızların eşkâllerinin zarafeti ve yüz hatlarının düzgünlüğünden çok etkilenir. Ten renklerinin Avrupalı kadınlarınki kadar güzel olduğunu ancak yaş ilerledikçe güneşin tenlerini biraz esmerleştirdiğini belirtir. Ahlaki konuda, iffet, bir öpücüğün bile mutsuz suçlunun babası ya da erkek kardeşi tarafından ölümle cezalandırıldığı zorunlu bir erdem

haline gelir değerlendirmesinde bulunur. Gezgin, bu konuda Türkmenlerin aşırı ciddiyetinin birkaç örneğinden bahsedebileceğini ancak birinin yeterli olacağını beyan eder ki geziye çıkan ve ıssız bir vadiden geçen üç kardeş, orada kız kardeşleriyle, sevgilisini yakalarlar. Bunun üzerine üçü birden silahlarını çekip kızın üzerine boşaltırlar ve yere düşen kızı orada bırakırlarken sevgilisi kaçır. Gezginin misafir olarak kaldığı ev sahibi Muhammed Ali Bey, cinayetten haberdar olunca, çakalların onu yemesini önlemek için cesedi çadırına götürmek üzere hizmetçisini gönderir. Kadınlar, getirilen cesedi mezara gömmek için soyup yıkarlarken hafif nefes, onları yaşam belirtisinin henüz sönmediğine ikna eder; kız iyileşir ancak hayati tehlikeyi kısa sürede atlatamaz. Muhammed Ali Bey'in oğullarından biri harekete geçip, çadırda, ateşin etrafında somurtkan ve sessizce oturan üç kardeşi, kız kardeşlerinin kaybına duydukları üzüntü içerisinde bulur. İçeri girip onları selamlar ve "Babamın adına kız kardeşinizin cesedini sormaya geldim; ailem onu gömmek istiyor" deyince kardeşleri, kızın daha ölmediğini anlayıp ağlayarak "Eğer ölmüş olsaydı sormazdın, cesedi izniniz olmadan alırdın" dedikten sonra silahlarını kuşanıp, hâlâ yaşayan kurbanı aramak için harekete geçerler. Bunun üzerine Muhammed Ali Bey'in oğlu, babasının otoritesi ve onun sahip olduğu cesaretinin itibarı ile onların acımasız art niyetlerine karşı çıkar; çadırdan ayrılacak ilk kişiyi öldüreceğine yemin eder. Onlara, kızı yaraladıkları için zaten yeterince intikam aldıklarını; eğer kız ölmediyse, onu kurtaran şeyin peygamberin görünen koruması olduğunu söyler ve böylece onları ikna eder. Kız, üç ay boyunca Muhammed Ali Bey'in ailesi tarafından bakılır ve talihsizliğinin nedeni olan genç adamla tam olarak iyileşmesinden sonra evlendirilir. İşin bu kadar ciddiyetine rağmen, genç Türkmenler, bu tür entrikalardan ötürü övündükleri gibi gizli buluşma ve görüşmelerden kaçınmazlar. Gezgin, Türkmenlerde, evliliklerinin bitirilmesi hususunda, hanımlarından hoşlanmayan az sayıda erkek olduğunu beyan eder. Yine kadının yasak ilişki neticesinde anne olması durumunda, kendisinin hayatını ve babasının itibarını gayri meşru çocuğunu yok ederek kurtardığını belirtir (Burckhardt 1822: 636, 639, 644).

Dönem içerisinde gezginin ifadesine göre Reyhanlı Türkmenlerinin erkekleri 14 ya da 15, kızları ise 13 yaşında evlenirler. Haydar Bey ve bazı kardeşlerinin dışında, birden fazla eşi olan çok az kişi vardır (Burckhardt 1822: 642). Bu çerçevede Reyhanlı Türkmenleri Boy Beyi Haydar Bey başta olmak üzere oğulları, hem oymak beylerinin hem de hareket sahaları içerisinde bulunan yöredeki idarecilerin kızları ile evlenerek akrabalık yolu ile bağ kurdukları gibi birkaç kadın ile evli oldukları görülür. Göç yolu üzerindeki ileri gelenler ve oymakların beylerinden kız alıp vererek kurdukları akrabalık ve dostluk ile sürtüşmeleri önlemeye çalışmışlardır. Haydar Bey, Löklü oymak beyinin kızı ile evlenip aralarındaki düşmanlığı bertaraf etmiş, Kodallı'dan kız almış, Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'nın kızı Fatma Hanım ile evlenip takibata uğrayınca paşanın şefaati ile padişah tarafından affedilmiştir. Yine Haydar Bey, kızı Ayşe Hanımı akrabalığın devamı için Beyazıdoğlu Osman Paşa ile evlendirirken; Osman Paşa'nın, Ayşe Hanım'dan doğan kızı Gülsüm Hanımı Mursaloğlu Hurşit Bey ile evlendirmiştir. Haydar Bey, oğlu İbiş Bey'e düşmanları Sünemenli Türkmenlerinden kız alıp aradaki husumeti kaldırırken, aynı zamanda Karabeyzadelerden Hatice Hanım ile de evlendirdiği gibi; kendisinden sonra boy beyi olan oğlu Çirkin Beyi, Pehlivanlı Battal Bey'in kızı Elif Hanım ve Avşarlardan Servinaz Hanım ile evlendirmiştir. Yine oğlu Ahmet Paşa, akrabası Veli Beyoğlu Hacı Halil Bey kızı Fatma Hanım ile evlendiği gibi Akka seferine giderken Dürzi ailesinden Şemsi Hanım ile evlenmiş, ayrıca İslahiyeli Emir Şamzade kızı Ayşe Hanım yanında Altunlu Bektaş Ağa kızı Zeynep Hanımla da evlendirilmiştir. Oğullarından Halil Beyi, Baltalı Ömer Ağa kızı Senem Hatun ve Arap komşuları ile iyi ilişkilerini sürdürmek üzere Arap kızı diye bilinen Meryem Hanımla evlendirmiştir. Kilisli dönemin büyük ailesi Hacı Ömeroğlu Zor Deli Halil Ağa ile Boy Beyi Ahmet Paşa'nın kızı Hatice Hatun evlendirilmekle birlikte yapılan

evlilikler, yöredeki etkili aileleri akrabalık ve dostluk yolu ile birbirine yaklaştırmış; çok eşlilik bu çerçevede bir araç olarak kullanılmıştır (Mursaloğlu 1984: 45, 73-75).

Gezginin gözlemlerine göre Reyhanlı Türkmenleri, evlilik törenlerini büyük gösteriler ve toy ile kutladıkları gibi gençler bu vesile ile Avrupa'da bilinen çomak oyununa çok benzeyen koşu oyunlarını oynarlar. Müzikleri davul ve zurnadan ibaret olup Halepliler ve Araplar kadar müzikten hoşlanmadıkları (Burckhardt 1822: 642) belirtilse de başka bir kaynakta Reyhanlı Türkmenlerinin, gece ve gündüz eğlenceleri ile şöhret oldukları; her vesile ile davul ve zurna eşliğinde halaylar çekildiği; sazlar ile boyun pür neşe hayatı olduğu beyan edilir. Düğünlerde Tura oyunları, pehlivan güreşleri kıyasıya olup at yarışları yapıldığı; göç giderken göçün iki yanında cirit oynandığı ifade edilir (Mursaloğlu 1984: 47).

Öte yandan gezgin, çöl Arapları arasında çok sık rastlanan hikaye anlatıcılarının Türkmenler arasında bulunmadığını dile getirir. Türkmenlerde bir oğlan evlenme yaşına ulaşınca, babasının, ona evlenmeden önce, ticari gelir sağlayabileceği ve özel masraflarını karşılayabileceği bir çift deve ile bir at verdiğini belirtir. Miras paylaşımında ise babanın ölümü üzerine mülkü, Türk miras hukukuna göre aile bireyleri arasında bölünür. Ayrıca ölüm merasimine de kısaca değinen gezgin, Reyhanlı Türkmenlerinin, ölümlerini ıssız köylerin kalıntıları arasında dağınık vaziyette bulunan mezarlıklara gömdüklerini beyan eder (Burckhardt 1822: 642).

Türkmen kadınları, Suriyeli kadınlar ile benzer tarzda giyinir; onların başlıkları Venedik iplikleri veya altın parçalarla süslenir. Erkeklerin kıyafeti, Anadolu Türkleri gibidir. Atlılar, geniş bir binici pantolonu veya kumaş şalvar giyerler. Başlıkları, pamuk veya ipek kumaştan yapılmış ve etrafına türban sardıkları kırmızı bir başlıktan oluşur; varlıklı kadınlar çiçekli türbanlar, hatta Fars şallarını bile giyerler. Yirmi yıl önce ulusal başlık, gezginin tasviri ile bir şeker çuvalı şeklinde, uzun ve dar bir beyaz yün şapka iken, o zamandan beri, Reyhanlılar bunu giymeyi bırakırlar ama gezgin, Tarsus yakınındaki Türkmenler ile kaldığı süre boyunca onlarda bu türden bir başlık gördüğünü hatırladığını beyan eder (Burckhardt 1822: 639). Reyhanlı Türkmenleri ile ilgili bu gözlemleri destekleyen ayrıntılı bilgiler de bulunduğu gibi Türkmen kadınları toplum içerisinde itibarlı olup Türkmen meclisinde yaşlı hatunlar söz sahibidir. Süslü ve güzel kadınların, örgülü saçlarında altın ve gümüş saç bağları bellerine kadar iner. Saçlarına başlarına daima önem verdikleri gibi kız başı, gelin başı, hatun başı bağlamak kadınlar arasında önemli olup sarı postallı ayaklarının bilekleri halhallı, kollar burma bilezikli olarak betimlenir. Kadın elbiseleri çoğunlukla ipekten ve sırma işlemeli olup kadınlar, lahur şalı, kutnu kumaş, diba ve atlas giyerler. Başlarındaki som sırma hotozlu fesler ve üzerine yerleştirilen çeşitli altınlar çok değerli iken bellerinde gümüş ve altın kemer yer alır. Kızlar ve gelinler düğünlerde saçlarını incecik belik örüp, her belige rengârenk ipekli zarif tülbentler bağlarlar. Erkekler ise çuha şalvar, sırmalı cepken giyerler ve süslü silahlar taşırlar (Mursaloğlu 1984: 52-53).

Türkmen kadınları çok çalışkan olup ev temizliği ve bakımının yanı sıra İran üretiminden daha ucuz keçi kılı çadır örtüleri ve yün halılar dokurlar. Tezgâhları ilkel basitliğe sahip iken mekik kullanmazlar ve elleriyle çözüğü arasından atkı geçirirler. Boyama sanatında büyük ilerleme kaydettikleri gibi güzel renkler kullanırlar. Halep'ten satın aldıkları çivit mavisi ve kırmızı böceği, onlara mavi ve kırmızı renk boyaları verir, ancak diğerlerinin, özellikle de parlak yeşilin içeriği, yaylak yerlerindeki dağlardan topladıkları otlar olup boyama işlemi kadınlar tarafından ulusal bir sır olarak saklanır. Halıların yünleri alışılmış bir türden olsa da halılar, yaklaşık iki metre on beş santim uzunluğunda ve bir metre genişliğinde olup bir parça

15 ile 100 kuruş arasında değişen fiyatlara alıcı bulur. Kadınlar bu işlerde çalışırken erkekler tüm zamanlarını boşa harcarlar; gün batımı dışında, atlarını ve develerini besledikten sonra, herhangi bir iş yapmadan bütün gün dinlenirler ki bu rahatlığın altında yatan neden hayvanların beslendiği geniş otlak alanların varlığı ile ilgilidir. Pipo tütürmek ve kahve içmek, erkeklerin en uygun eğlenceleri olup sık sık birbirlerini ziyaret ettikleri gibi ocaklığın etrafında toplanıp çok geç saatlere kadar eğlenirler. Aralarında bazılarının tambur, bir tür gitar, çalan adamlar olduğu söylene de gezgin bunlarla karşılaşmadığını dile getirir (Burckhardt 1822: 639-640). Yine gezginin gözlemlerini destekleyen bilgilere göre kadınlar temizliğe çok dikkat ettikleri için çadırın içi çok güzel ve temizdir. Kapları daima kalaylıdır. Rengârenk halı ve kilimler, genç kızlar ve kadınların övüneceği servetleridir. Yatakları zamanın en pahalı kutnu, kadife, atlas kumaşları ile kaplı ve yüzleri beyaz kılıflıdır. Çadırın kurulu olduğu yer eskidikçe çadır, başka bir çimenli yere, taze ot ve çiçeklerin bulunduğu mekâna taşınır ki Reyhanlılara göre Türkmen yurdu pirenlenmez (Mursaloğlu 1984: 52).

Reyhanlı Türkmenleri arasında kadı veya ulema bulunmadığı; bazı ailelerin, çocuklarına okuma ve dua etmeyi öğretmeleri; gerektiğinde bir hizmetkârın görevlerini de yerine getirmeleri amacıyla yanlarında bir fakih veya imam ile seyahat ettikleri belirtilir. Yine bu fakihler, genellikle Elbistan'ın yerlileri için, Elbistan'da camilerde eğitim görürler ve Kur'an'ın öngördüğü dindar amaçlara ulaştırmak için Türkmenleri izlerler ancak bunların genelde cahil oldukları beyan edilir (Burckhardt 1822: 640).

Gezgin, Türkmenler arasında hiç kitap görmediğini ve elli kişiden neredeyse birinin bile okumayı ya da yazmayı bilmediğinden emin olduğunu; hatta sadece birkaç kişinin dualarının metnini kutsal dilde Arapça olarak bildiğini; kendilerine öğretilen secdeleri sessizce gerçekleştirdiklerini dile getirir. Evli insanların, kadınlar kadar erkeklerin de, ibadetlerini hoşgörü ile yaptıklarını, ancak genç erkeklerin bu durumu hiçbir zaman kendileri için sorun etmediklerini belirtir (Burckhardt 1822: 640).

Türkmenler arasında karakterlerini doğru bir şekilde yargılayabilecek kadar, özellikle onların dilini bilmediğinden uzun süre kalmadığını belirten gezgin, iyi nitelikleri olmaksızın, çoğu konargöçer ulusların sahip olduğu bazı kusurları yeterince gördüğünü beyan eder ancak bahsettiği yeterince kavramı görecelidir. Türkmenler, Araplar ve Kürtler gibi soygunda ele geçirdikleri her şeyi, arkadaşlarına ait olmadığı müddetçe onların yasal ödülü olarak görürler değerlendirmesinde bulunur ki bu değerlendirme de önyargılı ve gezginin zihniyet dünyası çerçevesinde bahsettiği soyguncu imgesi ve genelleme ile ilgili olup oryantalist bakış açısını yansıtır. Araplar, arkadaş edindikleri veya yabancıları kendilerine çektikleri yöntem olan misafirperverlik ve serbestlik nedeniyle soygunlar için belirli ölçülerde bir telafi yoluna giderler görüşü de aynı ön yargının ürünüdür. Gezgin, bu açıdan çok geçmeden Türkmen karakteri hakkında çok hatalı bir görüş oluşturmaya yönlendirildiğini öğrendiğini söyler. Özellikle Halep'te, Reyhanlı Türkmenleri arasında önemli bir adam olan Muhammed Ali Bey ile tanışması ve onun çadırında kaldığı süre boyunca yaptığı gözlemler bu düşüncesinde etkili olur. Halep'te, ona 60 kuruşa kadar kahve ve şekerleme hediye ettiği gibi gezgini Halep'e sağ salim geri getirmesi şartıyla ona bir hediye sözü daha verdiğini belirtir. Bunlara rağmen, çadırındaki karşılanması için oldukça soğuktu ve kısa sürede kendisinden mümkün olduğunca fayda elde etmekten başka bir fikri olmayan erkeklerin arasında olduğunu anladığını söyler ancak bahsettiği fayda nedir, belli değildir. Herhangi bir kısıtlama altında değillerdi, kendisinin varlığında ziyaretinin onlara ne kadar kazandırdığını, neşeli tonları ve jestleri ile öğrendiği birkaç Türkçe kelimeden anladığını belirtir fakat kazandırdığı herhangi bir şey de yoktur. Ev sahibi akşam yemeğinden önce gezgini hemen hemen her gün dışarı gezmeye çıkarır ve gezinin

masrafa girme konusunda ihtiyatlı olması gerektiğini bilir. Arkadaşlarından birisinin gezginin ceplerini aramasına izin verir ve cüzdanında 4 veya 5 kuruştan fazla para bulunmadığını görünce son derece hayal kırıklığına uğradığını beyan eder ki gezgin, Türkmenleri kendisinden para beklentisi olan kişilermiş gibi yansıtır genelleme ile farklı bir algı oluşturmaya çalışır. Türkmenlere, atının bakımını kendisinin yapacağını ve günlük arpasını kendisine teslim etmeleri gerektiğini söyleyene kadar geçen zaman zarfında ev sahibi ile bakımı konusunda anlaşmış atının samanla beslendiğini belirtir. Bu da onların gezginden hiç çekinmeden talep ettikleri tıbbi tavsiye ve ilaçların karşılığında kendi özgürlüğü olduğunu dile getirir ki kendisine yüklediği bitki arayan sahte hekim kimliğini Türkmenlere karşı ön yargılı davranışı sırasında adeta unuttur. Türkmenlerin akıllarının sadece para odaklı göründüklerini belirtip kazanç sevenler arasında kazanç elde etmekten başka bir konuşma konusu olmadığını dile getirir ki kazanç kavramını eleştirmesi anlaşılır gibi değildir. Bir Frank kişisi, aralarında güvende olabilir, ancak çantası bir araştırmaya maruz kalacak ve güçlü bir adamın hoşuna gidecek ne varsa hemen ondan isteyeceklerdir ki ne olursa olsun, hemen o nesneden vazgeçmesi tavsiye edilir düşüncesini dile getirirken aslında Türkmenler arasında güvende olduğunu düşünmeden söylemiş olur. Türkmenler, muhtemelen şüphe duydukları için gezginin üzerini ararlarken gezgin pusulasını kuşağında sakladığını ancak cebinde buldukları bir termometrenin Türkmenlerin dikkatini çektiğini; onlara termometrenin kullanımını anlatmış olsa, birisinin ona bahsettiği kaynaklarını zehirlemek istediği şüphesine kapılabileceklerini belirtir ki aslında kendisinden şüphe duyduklarını ve Türkmenler nezdinde bir güven oluşturamadığını iyi bilir. Termometrenin, yaranın tehlikeli olup olmadığını anlamak için kullanılan, açık bir yaraya konulan cerrahi bir alet olduğunu iddia eder. Türkmenlerin karakterini yargılayabilecek kadar dillerini bilmediğinden onlarla uzun kalmadığını belirtmesine rağmen Türkmenlerin karakteri ile ilgili oluşturduğu fikirleri onların sadece kendisine karşı davranışlarından değil aynı zamanda birbirlerine olan davranışlarından edindiğini beyan eder. Kendi kabilelerinin soyguncular ve hırsızlara karşı sürekli güvenceleri olup; birbirlerini en önemsiz işlerde aldatıyorlar ve Halep tüccarlarının çoğu gibi, sahtekarlıklarını gizlemek için en korkunç yeminleri ve yanlışlıkları kullanıyorlar der ancak buna doğrudan bir örnek veremediği gibi yine oryantalist bakış açısını ortaya koyar. Zira bu değerlendirme ile dönem içerisinde ahlaki yapıya vurgu yapmış gözükse de bu değerlendirmeye ihtiyatla yaklaşmak ve bir genellemeden kaçınmak gerekir. Ayrıca eğer iyi bir kaliteye sahiplerse, dini meselelere olan hoşgörülerini, bu da onların ne kadar az umursadıklarını kanıtlar ifadesi bahsettiği hususa dayanak olarak göstermesi genelleme yapmasına delil teşkil edemez (Burckhardt 1822: 640-641).

Bir Türkmen'in, tabancası ve kılıcı olmadan ortalıkta dolaşmak için çadırından dışarı asla çıkmadığı beyan edilir. Silahların ateşleme sisteminden çok fazla şikayetçi oldukları halde bakımına gerekli özeni göstermemeleri ve silahların paslanmış olmasına çok şaşırır. Türkmenlerden, İngiliz imalatçı olup olmadığını gezgine çok sayıda kişi sorduğu gibi aralarında nalbant, yular ve at donanımı üreten birkaç usta hariç, silah ustalarının olmadığını belirtir (Burckhardt 1822: 640).

Yörede Türkmenlerin yaşadıkları çatışmalara da değinen gezginin beyanına göre Türkmenlerin büyük oymakları çoğu zaman birbirleriyle ve birçok yerde iletişim kurdukları Kürtlerle savaşırlar. Bu savaşlar nadiren üç veya dört kişiden daha fazla insanın ölümüne neden olur ve bunun ardından barış sona erer. Reyhanlı Türkmenleri ile Kürtler arasında beş veya altı ay süren son birkaç savaşta, sadece altı Kürt, dört Türkmen ölür. Türkmenlerin askeri seferlerine tüfeklerle donatılmış kendi oymakları içerisinde çıkan yaya askerler eşlik eder.

Bunlar arasında ne mızrak ne de yay kullanılır ancak bazı Kürt kabileleri, aksine, yay kullanmayı asla terk etmedi beyanında bulunur (Burckhardt 1822: 643). Yörede bu çatışmalar yaşanmakla birlikte ayrıca Mursaloğlu Haydar Bey, 1816 yılında Halep'e müdahalede bulunup kargaşa çıkarınca asi konumuna düştüğü gibi zorba ilan edilip cezalandırılması için Elbistan Ovası'nda bulunduğu sırada üzerine asker gönderilince Rakka Yöresine kaçıp oradaki Arapların içerisine karıştığı için ele geçirilemez (Ahmed Cevdet 1301a: 216). Bu olay nedeni ile hakkında yakalama fermanı bulunan Mursaloğlu Haydar Bey, kayınpederi Maraş Valisi Kalender Paşa'nın arabuluculuğu ve teminatı ile Maraş çevresinde Camustil Nahiyesinde ırz ve edebi ile oturması şartı ile Halep valisi de ikna edilince 1818 yılı içerisinde affedilip, cezası kaldırılır (Ahmed Cevdet 1301b: 48).

Yine dava veya kan davasının Türkmen ulusları ve kendileri arasında, yabancılara göre gözlemlendiğini belirten gezgin, Türkmenlerin, özellikle Araplar arasında kendisinin hiç duymadığı belirli bir kan davası türüne sahip olduklarını ifade eder. Bunun mallarla alakalı olduğunu yaşanan bir olay en iyi şekilde açıklar; önceki kış, Halep'in kapıları önünde, Karasıhlı müfrezesi tarafından odun yüklü bir Türkmen deve kervanı ele geçirilir. Türkmenlerden biri yaralanır, yükler yıkılır ve her biri 500 kuruşa mal olan 50 deve sürülüp götürülür. Türkmenler, yaşlı bir Arap kadını develeri için düşmanlarına elçi olarak derhal gönderip her birine 160 kuruştan, tümüne 8.000 kuruş verip kurtarmayı başarırlar. Böylece gezgine bir Türkmen Beyi tarafından söylendiğine göre, "Aramızdaki dava, develerin gerçek değeri olan 25.000 kuruşun toplamı için değil, yalnızca 8.000 kuruşun toplamı için olacak, ilk fırsatta intikamımızı alacağız" olur (Burckhardt 1822: 643).

Gezginin belirttiği üzere Reyhanlı Türkmenleri arasında peygamber soyundan geldiğini iddia eden şerif ailesi bulunmaz ancak bunlar arasında aile gururu bilinen bir şey olup eski ve ünlü beylerin soyundan gelenler, fakir olsalar da, sonradan görmelerin kendilerine saygı göstermesi gerektiğini iddia ederler. Bu çerçevede Kürtlerle olan son savaşlarından birisinde, bey sülalesinden gelen ancak fakir ve otoritesi bulunmayan, genç bir adam savaş ortamında "Yoldaşlar, onlara sol kanattan saldıralım! diye bağırınca; Boy Beyi Haydar Bey duydum diye haykırır ve sen kimsin, dilini tut" deyip genç adamı azarlar. Zaferden sonra genç adam, soydaşlarının sevinci ortasında, düşünceli ve hüznü görülür. Haydar Bey, tahtına oturan, gururlu bir adam olarak, kendisine bildirilen genç adamı çağırır. Genç adam, bey çadırının içine girdiğinde, Haydar Bey'in sakalını öpüp, savaşın sıcaklığında, kendisini tutamadığı zamanlarda söylemiş olabileceği şeyleri unutmaması için ona yalvarır (Burckhardt 1822: 643-644).

Gezgin, gözlemlerinin Reyhanlı Türkmenleri ile sınırlı olduğunu belirtmesine rağmen Cerid, Pehlivanlı ve Rişvanlar ile bunlara bağlı oymak ve obalar hakkında da kısa bilgiler verirken Kürt aşiretlerine dair gözlemlerini de aktarır. Yörede yaşayan Kürtlerin, Türkmenlerden daha canlı bir mızaca sahip olduklarını belirtse de Halepliler, bunların sözlerinin Türkmenlere göre daha az bağlayıcı olduğunu beyan ederler notunu da düşer. Ayrıca gezginin, Mısır ve Suriye'de yaşanan Fransız işgali bu insanların hafızasında var olduğu sürece, bir Fransız onlar için daima bir ajan olarak kalacak; ancak onların Doğu Akdeniz ülkelerinde İngilizlerin art niyetleri olabileceğine dair hiçbir şüpheleri bulunmuyor değerlendirmesi amacını göstermesi bakımından dikkat çeker. Öte yandan her iki ulus da Arap köylüleri ve Haleplilerle sürekli bir ilişki içerisinde olsalar da, kendilerini Arapça olarak nasıl ifade edeceklerini bilen üç ya da dört Türkmen ile tanıştığını belirtir (Burckhardt 1822: 642-647).

Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadığı topraklar üzerinde dağılmış birçok kalıntı olduğunu söyleyen gezgin, bunları teker teker sayar. Yörede yer alan bu sayısız kalıntılarla dolu harabelerin, Türkmenlerin ve Kürtlerin aklını gizli hazine fikirleriyle doldurduğunu dile getirir

ancak bu konudaki kendi duygularını gizler. Halep'te, gezdiği yerlerdeki kaya örneklerini kırmak amacıyla, küçük bir çekiç aldığını ancak Türkmenlerin bu aletin altın aramak için kullanılmadığı konusunda ikna olmadıklarını belirtir. Birkaç Türkmen, gezgine kendileri adına bir gün çalışma yapması için baskı yaparlar ancak gezgin onları çekicinin şifalı otlar temin etmesine yardımcı alet olduğu konusunda ikna etmeye çalışır ki burada da doğru ve tutarlı bir davranış sergilemez (Burckhardt 1822: 647).

Sonuç

Reyhanlı Türkmenleri hakkında 1810 yılında Burckhardt'ın gözlemlerinde yer alan bilgilerin çoğu belgelerde bulunmaz. Türkmenlerle ilgili bu tarihi kesit Türk sosyal nizamı içerisinde ilişkilerin yürütüldüğünü gösterir. Buna göre Reyhanlı Türkmenleri, bir boy statüsünde olup irsiyet yolu ile Mursaloğlu ailesinden bir boy beyi tarafından idare edilirler. Oymakların başında da sosyal nizam çerçevesinde bir bey bulunur ve bey sülalesinden olanlara hürmet edilir. Halep ve Antakya Yöresindeki kışlaklarından, Maraş ve Sivas'a kadar uzanan yaylakları arasında sürdürdükleri konargöçer hayat mevcut sosyal nizam içerisinde devam eder.

Kalabalık nüfusları ile belirli bir alanda göçen Reyhanlı Türkmenleri, sahip oldukları askeri nizam ve asker sayısı ile önemli bir güç unsuru olarak dikkat çekerler. Yörede kendi oymakları arasında ve diğer Türkmen kitlesi yanında özellikle Kürt aşiretleri ile çatışmalarında sahip oldukları askerler caydırıcı bir güç olmuştur. Yörede merkezi otoriteye karşı sorun yaratanlar üzerine asker sevk edilirken Reyhanlı Türkmenleri de görevlendirilmiş, onlar da bu görevi sorunsuz yerine getirmişlerdir.

Reyhanlı Türkmenleri, karçadır, derim evi ve huğ adı verilen meskenlerde ikamet ederlerken Haydar Bey kışlak alanında konakta oturur. Yaşayış tarzları, Türk kültür hayatının önemli örneklerini barındırır. Verilen bilgiler, giyim kuşam, erkek kadın ilişkileri, misafirperverlik, beslenme alışkanlıkları ve kadın erkek ilişkilerine dair önemli bilgilerdir. Sosyal hayatın asıl itici gücü kadınlar, her alanda etkili olup beslenme, dokuma, misafir ağırlama, temizlik onların üzerindedir. İffet kavramı önemli olup bu alanda yaşanacak bir hatada suçlu kadın cezalandırılır. Evlilik alanında tek eşlilik egemenken sadece bey ailesine mensup olanlar çok eşli olup bu daha çok kendi oymakları, çatışma yaşadıkları Türkmen grupları, yöredeki idareciler ve buldukları çevredeki ahalden kız alıp verme şeklinde olur. Burada evlilik bir araç olarak kullanılıp akrabalık ve dostluk yolu ile çatışmaların önüne geçilmeye çalışılmış ve kalıcı ilişkiler kurulmuştur.

Reyhanlı Türkmenlerinin yaşadıkları kışlak ve yaylak alanlarının coğrafi özellikleri hayvancılık için olduğu kadar özellikle Antakya Ovası ve çevresi tarım açısından da elverişlidir. Hayvancılık önemli bir gelir kaynağı olup sığır, deve, koyun, keçi ve at besledikleri gibi tarım alanında 19. yüzyılın başlarından itibaren ekip dikerek ve yine sahip oldukları araziler üzerinden ortaklıktan elde ettikleri gelirler bulunur. Ürünlerinin büyük bir kısmını Halep pazarlarında sattıkları gibi piyasaya ticaret ve taşımacılık alanında canlılık getirmişlerdir. Yaylak alanları ve çevresi için Çapanoğulları ile ilişkileri ve onlara verdikleri haraç söz konusudur. Konargöçer olmalarına rağmen lüks bir hayat yaşadıkları belirtilirken bu durum elde ettikleri gelirler ve zenginlikleri ile doğrudan ilgilidir.

Reyhanlı Türkmenleri arasında misafir olarak barınan gezginin verdiği bilgiler bu çerçevede çok önemli bilgiler olmasına rağmen Türkmenler hakkındaki soyguncu, sahtekar, çıkarıcı, tefeci, gizli hazine düşkünü gibi önyargılı değerlendirmeleri olup bu onun zihniyet dünyası olan oryantalist bakış açısı ile yakından ilgilidir. Öte yandan kendi takma adı başta

olmak üzere bitki arayan hekim kisvesi, termometre ve çekiç konusunda söylediklerini görmezden gelen bir batı kurnazı rolü oynar.

Gezgin, farklı konularda kısa bir süreyi kapsamış olsa da Reyhanlı Türkmenleri ile ilgili tarihi bir kesiti geçmişten geleceğe toplumun hafızasında canlandırmıştır. Reyhanlı Türkmenlerinin tarihi süreç içerisinde yöredeki varlığı, Suriye'nin kuzeybatısına doğru, Halep, Afrin ve Antakya hattındaki, Türk varlığı açısından önemlidir. Ayrıca belirtmek gerekirse Reyhanlı Türkmenlerinin, yörede yaşanan bazı isyanların bastırılmasından, iskan faaliyetlerinin kalıcı olmasına, Hatay Devleti'nin kurulmasından Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına kadar önemli yararlılıklar gösterdikleri tarihi bir gerçektir.

Summary

John Lewis Burckhardt, who specialised in oriental studies and learned Arabic, was commissioned by the African Society in London in early 1809 to conduct an expedition to the Sahara, serving British interests. Therefore, he must have his Muslim identity and knowledge of Arabic, where he came to Malta in April 1809, where he disguised himself as a Syrian merchant and came under the pseudonym Sheikh Ibrahim bin Abdullah eş-Shami having learned the Koran and fiqh in Aleppo.

In Aleppo, under the guise of a physician looking for plants, he meets Muhammad Ali Bey, a prominent Turkmen of Reyhanli. He came with him to visit the historical ruins in the region in the first week of March 1810, where the Turkmen of Reyhanli lived. He wrote his observations of Turkmen as of May 12, 1810, as he was among the Turkmen of Reyhanli. This observation article is contained in the annexes to *Travel in Syria and the Holy Land*, published in 1822, five years after the traveller's death. Reyhanli Turkmen are administered by a height gentleman who is attached to the oba (the Turkmen group), troops and troops within the framework of Turkish social order within the framework of the size structure. There is important information that is not included in the documents regarding tribe-bound organizations of the Turkmen. The role of the tribe leader in tribe assembly draws attention. In addition, the leader of the tribe and those of his family are respected.

Information is available about the areas of the Turkmen of Reyhanli, summer and winter pastures and their migration routes and the geographical places where they lived during the historical period. Their winter areas are around Aleppo, Afrin and Antioch, where animals can be protected and sheltered from the mild-climate winter cold. There is also information about the hot water sources in this environment and the way they are utilized, as well as forest status, wild animals and hunting.

The tents, harvest houses and dwellings called huğ where the Turkmen of Reyhanli lived are depicted with the size of their internal and external equipment and information about the cleaning situation is given.

The population status of the Turkmen of Reyhanli is dealt with on the basis of households and the number of soldiers they produce is dealt with on the basis of their tribes. Their relationship with the Capanoğullari and the tributes they paid to them are also mentioned. The activities they carried out in the field of agriculture, the crops cultivated and the partnership system they used in agricultural activities are explained. Within the partnership system, the relations between landowners and land cultivators are explained. Animals such as camels, cattle and horses and their characteristics are mentioned, while the income they receive from the transport and wood trade with animals is cited as an important source of wealth. With the various goods they brought to Aleppo and the trade they made, it is seen that they brought

significant movement to the market.

There are information about the nutritional culture as well as hospitality assessments. The concept of chastity in Turkmens is compared with Europeans. Observations of women's place in social life are transmitted. Information is given about the diligence of Turkmen women, cleaning habits, weaving culture, the art of painting rope and the value of weavings. Men and women relationships, and the men's roles in social life are also depicted. The beauty of the girls, the colors of the skin are depicted. Evaluations of the age of marriage and opinions regarding marriage are included. Examples of marriage ceremonies and entertainment culture are given. It touches on what a forbidden relationship means. For a man of marriage age, what his father gave him as the wedding gift is also explained. Information about the clothes and wearing styles of men and women is given.

Evaluations regarding beliefs and literacy of Turkmens as well as their characters are also given place. It is also seen that prejudiced assessments regarding Turkmens in terms of robbers, crooks, manipulators, loan sharks, money and treasure lovers show that the traveler is unable to escape from an orientalist point of view. Turkmen temperament is compared with other ethnic elements living in the region.

It is also true that there are reports about the concept of weapons among Turkmens and the conflicts in the region. In the face of the forced capture of camel caravans, which are referred to as vendettas, their thoughts which expressed that they saved by paying the price by means of their mediator man and that they would take it through revenge at the first opportunity were also expressed.

In addition, information is given about Cerid, Pehlivanli and Rishvans and Kurdish tribes.

In this article, the traveller gives place to personal evaluations from time to time and cannot get rid of an orientalist point of view, but his information is not contained in the documents and is based on one-to-one observation. The information presented about the Turkmens of Reyhanli is important for the Turkish presence in terms of the life of the Turkmens of the period and their relations with the people in the region as well as towards the northwest of Syria, on the lines of Aleppo, Afrin and Antioch.

KAYNAKÇA

- Ahmed Cevdet (1301a), *Tarih-i Cevdet*, C. 10, Dersa'âdet: Matbaa-i Osmaniye.
- Ahmed Cevdet (1301b), *Tarih-i Cevdet*, C. 11, Dersa'âdet: Matbaa-i Osmaniye.
- Ahmed Cevdet (1301c), *Tarih-i Cevdet*, C. 12, Dersa'âdet: Matbaa-i Osmaniye.
- BURCKHARDT, John Lewis (1822), *Travels In Syria And The Holy Land*, London: Published By The Association For Promoting The Discovery Of The Interior Parts Of Africa.
- EFE, Aydın (2012), *Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- EFE, Aydın (2013, Mart), "Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa (1840-1914)", *History Studies*, C. 5 (2): 155-169.
- EFE, Aydın (2017, Yaz), "İşlevsel Bir Toplumsal Geçiş Formu: Reyhanlı Aşireti Örneği", *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, C. 3 (1): 68-92.
- HASLUCK, F. W. (1929), *Christianity And İslam Under The Sultans*, C. II, Oxford: At The Clarendon Press.
- KALLEK, Cengiz (1992), "Burchart, Johann Ludwig (1784-1817) İsviçreli Müsteşrik ve Seyyah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 420-421.
- KANBOLAT, Yahya (1989), *Reyhanlı İlçesinde Türkmen Aşiretlerinin Durumu ve Kuzey Kafkas Göçmenleri*, Ankara: Bayır Yayınları.
- MURSALOĞLU, Şemsettin (1984), *Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti Tarihi*, İzmir: Karınca Matbaacılık.
- SÜMER, Faruk (1972), *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilâtı - Destanları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- TÜRKAY, Cevdet (2005), *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul: İşaret Yayınları.